

KURUMSAL SOSYAL VE ÇEVRESEL RAPORLAMA PERFORMANSININ ÖLÇÜLMESİ İÇİN BİR MODELLEME YAKLAŞIMI*

Yrd. Doç. Dr. Sevgi AYDIN**

Makale Gönderim Tarihi : 26.06.2016 / Kabul Tarihi : 28.07.2016

ÖZ

Bu çalışmanın amacı kurumsal sosyal ve çevresel raporlama performansının ölçülmesi için bir modelleme yaklaşımı geliştirmektedir. Bu amaç kapsamında beş aşamalı, ağaç yapılı bir performans modeli sunulmaktadır. Sunulmakta olan modelleme yaklaşımı ile sosyal ve çevresel raporlama performansının etkin ve karşılaştırılabilir olarak ölçülmesinin mümkün olabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal ve çevresel raporlama, modelleme yaklaşımı

A MODELING APPROACH FOR MEASURING CORPORATE SOCIAL AND ENVIRONMENTAL REPORTING PERFORMANCE

ABSTRACT

The aim of this study is to develop a modeling approach to measuring the performance of corporate social and environmental reporting. Under this purpose, five-stage tree structured performance model is presented. Social and environmental reporting performance modeling approach that is being presented is expected to be able to measure the reporting performance effective and comparable.

Keywords: Social and environmental reporting, modeling approach

* Bu çalışma TÜBİTAK tarafından desteklenen “Kurumsal Raporlamada Yeni Yaklaşımların Uygulanabilirliği: Yeni Bir Kurumsal Raporlama Modeli Önerisi” isimli proje kapsamında gerçekleştirilmiştir.

** Kadir Has Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü öğretim üyesi sevgiaydinsa@hotmail.com

1. GİRİŞ

Finansal raporlamanın temel amacı karar vericilere bilgi sunmaktır. Ancak bu raporların son yıllarda, tüm tarafların bilgi ihtiyacını karşılamada yetersiz kaldığı yönünde eleştirel görüşler sıkça dile getirilmektedir. Finansal raporlarla ilgili en sık karşılaşılan eleştirilerden biri, bu raporların sosyal, çevresel ve diğer kurumsal bilgileri içermemeleriyle ilgilidir (Aydın, 2015). Söz konusu bilgilerin temel işletme analizleri içine dahil edilmesinin önündeki en büyük engellerden biri, bu alandaki standartların eksikliğidir (Eccles ve Krzus, 2010).

İşletmelerin, sosyal ve çevresel performans gibi finansal olmayan performanslarını raporlamaları gereklidir (Adams, 1999). Günümüzde, özellikle sosyal ve çevresel raporlamanın önemi kabul edilmekte ve uygulama örneklerinde artış gözlenmektedir. Bugüne kadar çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından, sosyal ve çevresel performansın ölçülmesi ve raporlanması amacıyla temel performans göstergeleri belirlenmiştir. Ancak, bu performans göstergelerinin standart hale getirilememiş olması dolayısıyla, işletmelerin çeşitli isimler altında yayınladıkları sosyal ve çevresel raporlar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu alandaki standartlaşma eksikliği; sosyal ve çevresel performansın doğru olarak ölçülüp raporlanmasını ve bu raporların birbirleri ile karşılaştırılmasını önemli ölçüde engellemektedir.

Bu çalışmada; çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından belirlenmiş olan temel performans göstergelerinin incelenmesi, sosyal ve çevresel performansın ölçüm ve raporlamasına yönelik çalışmaların irdelenmesi ve burada önerilen temel performans göstergeleri için bir modelleme yaklaşımının gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın ana amacı; işletmelerin kurumsal sosyal ve çevresel raporlama performanslarının ölçümünde kullanılacak bir performans modellemesinin önerilmesidir.

Çalışmanın kapsamı, işletmeler ve paydaşları ile sosyal ve çevresel etki faktörlerinden oluşmaktadır. Bu kapsamın en önemli kavramı “sürdürülebilirlik” üzerine kuruludur. Kurumsal sürdürülebilirlik; şirketlerde uzun vadeli değer yaratmak amacıyla, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin kurumsal yönetim ilkeleri ile birlikte, işletme faaliyetlerinde ve karar mekanizmalarında dikkate alınması ve bu faktörlerle bağlantılı risklerin etkin bir biçimde yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır (BIST, 2014). Bu tanımdan hareketle işletmelerin yarattıkları değer ölçümünde yalnızca ekonomik faktörlerin değil, çevresel ve sosyal faktörlerin de performans ölçümünde dikkate alınması ve bu performans ölçümünün sonuçlarının raporlanması önem arz etmektedir.

“Sürdürülebilir Kalkınma” kavramı ilk kez Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından Brundtland Raporu olarak da bilinen Ortak Geleceğimiz adlı raporda tanımlanmıştır. Bu tanıma göre sürdürülebilir kalkınma; bugünün gereksinimlerinin, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılanmasıdır (UN, 1987). Ekonomik, çevresel ve sosyal performansa ya da sürdürülebilir kalkınmaya eş zamanlı olarak ilgi gösterme fikri dünya çapında önemli düzeyde ilgi görmektedir. (Deegan, 1999). Artık işletmeler geleceğe yönelik olarak sürekliliklerini sağlamak için sürdürülebilirliği, stratejilerinin bir parçası olarak görmelidirler (Yanık ve Türker, 2012).

2008 yılında başlayan finansal sistemin çöküşü süreci ve global ekonomik kriz, dünya için bir uyarı alarmı olmuştur. Dünya batarken, iş dünyasının başarılı olamayacağı anlaşılır hale gelmiştir (Eccles ve Krzus, 2010). Bugün, gittikçe artan sayıda işletme, her kamuya açık işletmenin yayınlamak zorunda olduğu, finansal raporları içeren faaliyet raporlarına ek olarak, kendi istekleri ile sosyal ve çevresel raporlar yayınlamaktadır. İşletmeler, kendi süreçlerine temel performans göstergelerini dahil ederek, kurumsal sürdürüle-

bilirlik amaçlarının ne kadar iyi planlanmış olduğuna dair kapsamlı bir anlayışa sahip olabilirler (Kocmanova vd., 2012).

İşletmelerin finansal bilgileri ulusal ve uluslararası düzenlemelere göre standart raporlarla hazırlanmakta ve sunulmaktadır. Ancak sosyal ve çevresel bilgilerin raporlanmasına yönelik olarak genel geçerli standartlar bulunmamaktadır. Bu çalışma kapsamında hazırlanan performans modelinin bu alandaki eksikliğe ve ihtiyacı karşılamaya olumlu katkı yapacağı öngörülmektedir.

2. KURUMSAL SOSYAL VE ÇEVRESEL RAPORLAMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

İşletmelerin sosyal sorumluluğuna ilişkin ilk tanımlama 1953 yılında Bowen tarafından yapılmıştır. Bowen (1953) iş adamlarının, toplumun değer ve amaçlarıyla örtüşen sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmeleri gerektiğini savunmuştur. Ancak 1960 ve 1970'li yıllarda profesyonel muhasebeciler ve akademisyenler, muhasebecinin görevinin bilanço ve gelir tablosu hazırlamanın ötesine geçemeyeceğini tartışmışlardır. Bu dönemde birçok ekonomist ise, işletmenin faaliyetleri için sosyal sorumluluk taşıyamayacağını ve işletmenin tek amacının kâr etmek olduğunu ileri sürmüştür (Friedman, 1970; Kestigian, 1991). Buna karşın Carroll (1979), işletmelerin yalnızca ekonomik ve yasal yükümlülüklerinin olmadığını, topluma karşı bunların ötesinde sorumluluklarının olduğunu savunmuştur. Bu tartışmalar sonucunda bugün, artık işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için, sosyal sorumluluğun önemi kabul edilmektedir.

Kurumsal sürdürülebilirlik, işletmenin büyümesinin ve kârlılığının önemli olduğunu kabul ederken; aynı zamanda işletmenin, çevresel koruma, ekonomik gelişme, sosyal hak ve adalet gibi toplumsal amaçları izlemesini gerektirir (Wilson,

2003). Kurumsal sosyal sorumluluk ise, işletmelerin sürdürülebilirliğe doğru yönelmelerinin başlangıç noktasını oluşturur (Berkhout, 2005).

Kurumsal sürdürülebilirlik toplum, ekonomi ve çevreden oluşan üçlü sacayağı ile açıklanabilir. Bunlardan sadece birinin dikkate alınması hatalı kararlara ve sürdürülemezliğe yol açar. Örneğin sadece kâr marjlarına odaklanma, topluma uzun vadede sosyal ve çevresel olarak zarar verir (Strange ve Bayley, 2008). Dyllick ve Hockerts (2002) kurumsal sürdürülebilirliği, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin bir karması olarak ifade ederken, kurumların kısa vadeli kazançlar yerine, uzun vadeli kazanç amacına yönelmeleri gerektiğine de vurgu yapmaktadırlar.

Küresel Raporlama Girişimi (GRI – Global Reporting Initiative), 2000 yılında kılavuz olarak ilk kapsamlı sürdürülebilirlik raporlaması çerçevesini yayınlamış ve daha sonra bu çerçeveyi yıllar içinde geliştirmiştir. GRI, son kılavuzunda sürdürülebilirlik raporlamasını; “Kuruluşlara sürdürülebilir bir küresel ekonomi yönünde hedef belirlemede, performansın ölçümünde ve değişimin yönetiminde yardımcı olan, uzun vadeli kârlılığ; sosyal sorumluluk ve çevreye özenle birleştiren bir süreçtir ve kuruluşun ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsimsel performansının iletilmesinin, olumlu ve olumsuz etkilerin yansıtılmasının kilit platformudur.” şeklinde tanımlamaktadır (GRI, 2015).

Kurumsal sosyal sorumluluk (sürdürülebilirlik) raporlaması, bir işletmenin fiziksel ve sosyal çevresi ile etkileşimine ilişkin finansal ve finansal olmayan bilgilerin faaliyet raporlarında veya ayrı bir raporda bildirilmesidir (Hackston ve Milne, 1996). Finansal raporlamanın doğal bir uzantısı olarak sosyal sorumluluk (sürdürülebilirlik) raporları işletmenin çevresel, ekonomik ve sosyal performansını açıklamada işletme raporlamasının

kapsamını genişletmektedir (Clikeman, 2004). Burada, sürdürülebilirlik raporlaması temelinde çevresel, ekonomik ve sosyal boyutların altı çizilmekte; aynı zamanda, raporlamanın kapsamının genişlediğine dikkat çekilmektedir.

Carroll (1979) kurumsal sosyal sorumluluğun dört boyutunu ekonomik, yasal, etik ve isteğe bağlı (discretionary) sorumluluk olarak tanımlamış; daha sonra geliştirdiği modelinde ise isteğe bağlı sorumluluğu gönüllülük/hayırseverlik (philanthropy) olarak güncellemiş ve bu dört boyutu piramit şeklinde sınıflandırmıştır (Carroll, 1991). Carroll'ın sosyal sorumluluk piramidinin en alt basamağında ekonomik sorumluluk yer almakta, daha sonraki basamakları sırasıyla yasal, etik ve gönüllü sorumluluk (hayırseverlik) oluşturmaktadır.

Kurumsal raporlamanın temel amacı paydaşlara bilgi sunmaktır. Paydaş (stakeholders) tanımını ilk kez yapmış olan Freeman, paydaşları, firma amacının başarılmasından etkilenen veya onu etkileyen gruplar ya da bireyler tanımlamakta; bu tanıma işletme sahiplerini de dâhil etmektedir (1984). Paydaşlar; kuruluşa katkısı olanların yanı sıra, kuruluşla başka ilişkileri olanları da içerebilmektedir (GRI, 2013). Daha kapsamlı bir ifade ile paydaşlar; hissedarlar, kredi kuruluşları, yöneticiler, çalışanlar, rakipler, müşteriler, tedarikçiler ve toplum olarak tanımlanmaktadır (Gray ve Bebbington, 2007). İşletmelerin; paydaş beklentilerini göz ardı ederek ekonomik ve sosyal açıdan başarıya ulaşmaları mümkün görülmektedir (Ayдын, 2015).

3. KURUMSAL SOSYAL VE ÇEVRESEL RAPORLAMA PERFORMANS GÖSTERGELERİ

Bugüne kadar, sosyal ve çevresel performansın ölçülmesinde kullanılması amacıyla, çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından, bazı kurumsal sosyal ve çevresel temel performans göstergeleri (key performance indicators – KPI) belirlenmiştir. Bu göstergelerden başlıcaları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Kurumsal sosyal ve çevresel temel performans göstergeleri belirlemiş olan kurum ve kuruluşlar sırasıyla Küresel Raporlama Girişimi (GRI), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Birleşik Krallık Çevre, Gıda ve Köyişleri Bakanlığı (DEFRA), Almanya Yatırım Profesyonelleri Derneği (DVFA), Novo Nordisk ve KPMG'dir.

2010 yılında kurulmuş küresel bir koalisyon olan Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC), Aralık 2013'te yayınladığı entegre raporlama çerçevesinde sermayenin geniş tabanını; finansal sermaye, üretilmiş sermaye, fikri sermaye, insan kaynakları sermayesi, sosyal ve ilişkisel sermaye ve doğal sermaye olarak tanımlamaktadır (IIRC, 2013). Bu çerçevede, spesifik temel performans göstergeleri (KPI'lar) hakkında açıklamalar yer almamaktadır. Ancak İsviçre merkezli uluslararası bir bağımsız denetim firması olan KPMG (2015) tarafında Japonya'da yapılmış olan bir araştırmada doğal sermaye, sosyal - ilişkisel sermaye ve insan sermayesi için temel performans göstergeleri tanımlanmıştır (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Yayınlanmış Bazı Temel Performans Göstergeleri

Kurum / Kuruluş	Çevresel Performans Göstergeleri	Sosyal Performans Göstergeleri
GRI (2015)	Malzemeler Enerji Su Biyocoşetlilik Emisyonlar Sıvı ve Katı Atıklar Ürün ve Hizmetler Uyum Ulaştırma Genel Tedarikçilerin Çevresel Değerlemesi Çevresel Şikayet Mekanizması	İşgücü Uygulamaları ve İnsana Yakınsr İş İnsan Hakları Toplum Ürün Sorumluluğu
UNCTAD (2008)	Su Kullanımı Enerji Kullanımı Küresel Isınmaya Katkılar Ozon Tabakasını İncelten Maddeler Atık	İstihdam Yaratma ve İşgücü Uygulamaları İnsan Kaynakları Geliştirme Sağlık ve Güvenlik
DEFRA (2006)	Havaya Emisyonlar Suya Emisyonlar Toprağa Emisyonlar Kaynak Kullanımı Değer Zincirleri Ürünler	
DVFA (2010)	Enerji Etkinliği Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Dağılımı	Personel Devir Hızı Mesleki Eğitim ve Yeterlilik İşgücünün Olgunluğu İşe Devamsızlık
Novo Nordisk (2015)	Enerji Tüketimi Su Tüketimi Karbon dioksit Emisyonu Organik Artıklar Atık	Farklı Fiyatlandırma Politikasına Göre Satış Yapılan Az Gelişmiş Ülkelerin Sayısı Bağışlar Yeni Patent Aileleri İşgörenler (Toplam) İşgören Devir Hızı Yönetimde Cinsiyet Oranı İş Etiği Eğitimi Görmüş İşgörenler Ürün Geri Çağırma Başarısız İncelemeler Şirket İtibarı
KPMG (2015)	(Doğal Sermaye) Enerji Tüketimi/Girdi Toplam Atık Miktarı Karbon dioksit Emisyonu	(Sosyal ve İlişkisel Sermaye-İnsan Sermayesi) Gönüllü Faaliyetlerde Çalışan İşgören Sayısı Müşteri Memnuniyeti Anketi Sonuçları Sosyal Etkinlik Sayısı Sosyal Katkılar Yabancı İşgören Sayısı / Oranı Kadın İşgören Sayısı / Oranı İşgören Sayısı

4. MODELLEME YAKLAŞIMI

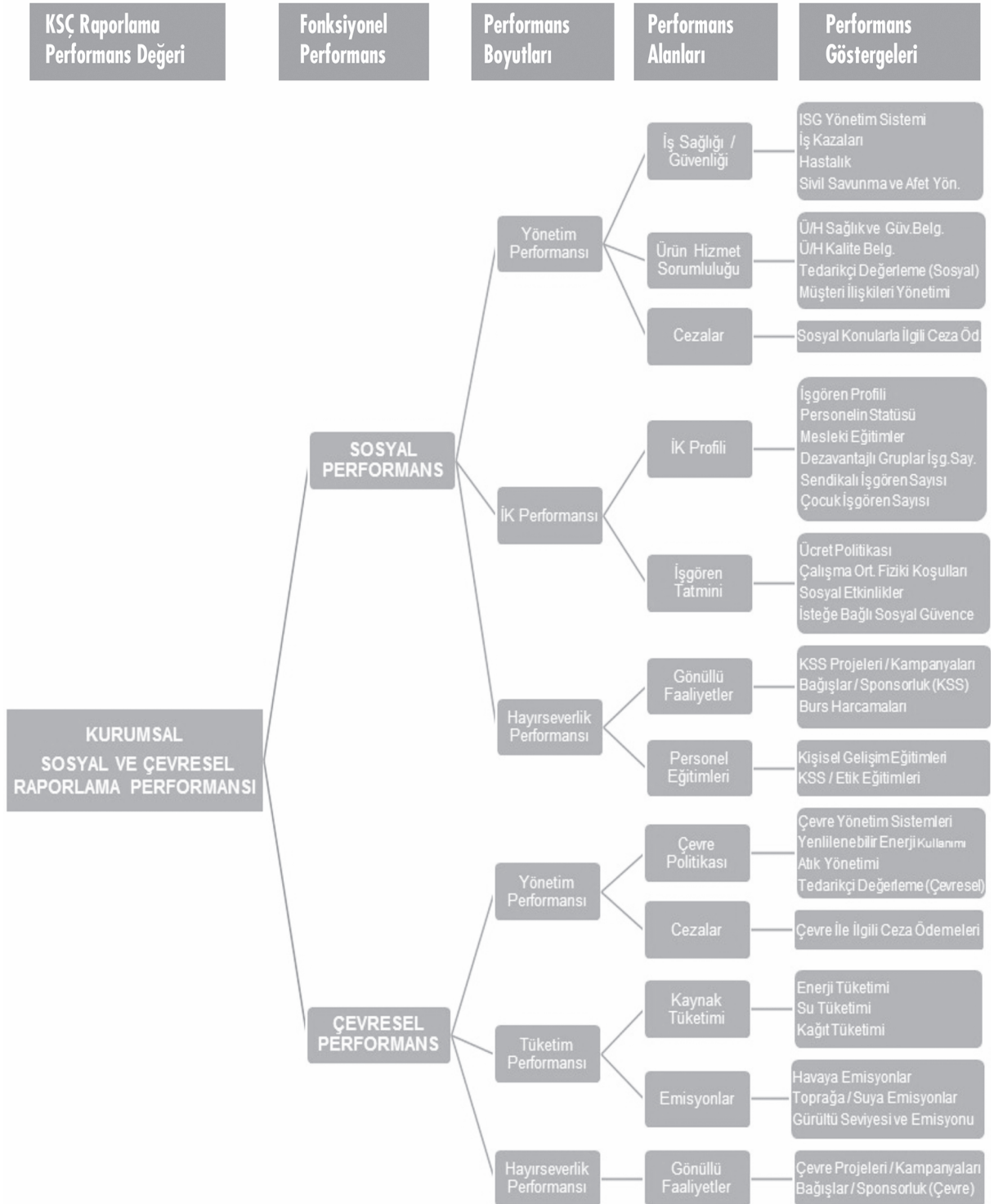
Finansal raporlardan bağımsız olarak hazırlanan sosyal ve çevresel raporlar, konuyla ilgili tüm tarafların, diğer bir ifadeyle paydaşların, işletme değerini öğrenmeye yönelik bilgi ihtiyaçlarını kısıtlı olarak karşılayabilmektedir. Örneğin DEFRA (2006), konuyu sadece çevresel performans kapsamında değerlendirirken, DVFA (2010) ise çevresel performansı enerji etkinliği ve yenilenebilir enerji kapsamında ele almış ve sosyal performansı da personel devir hızı, işgücünün yeterliliği ve işe devamsızlık kapsamında değerlendirmiştir.

Kurumsal raporların, sosyal ve çevresel performans göstergelerindeki farklı yoğunlaşmalarla üretilmesi halen süregelmektedir. Doğal olarak bu durum, işletmelerin sosyal ve çevresel performans göstergelerine dayalı olarak hazırladıkları kurumsal sosyal ve çevresel raporların / sürdürülebilirlik raporlarının karşılaştırılmalarını zorlaştırmaktadır. Halbuki birbirleri ile etkin ve etkili bir biçimde karşılaştırılabilir raporların hazırlanması, hem bu faaliyetleri yürüten işletmelerin paydaşlar tarafından doğru değerlendirilmelerine olanak sağlayacak, hem de diğer işletmelerin kendi değerlerini artırmalarına yönelik olarak etkili bir motivasyon kaynağı oluşturacaktır. Bu bağlamda, sosyal ve çevresel performans göstergelerinin, ölçülebilirlik kriterleriyle ve bütünsel bir yaklaşımla dikkate alınarak, kurumsal sürdürülebilirlik raporlarına dayanak oluşturması önem arz etmektedir.

Kurumsal sosyal ve çevresel performans göstergelerini, bütünsel bir yaklaşımla birlikte değerlendiren ve derecelendiren “Kurumsal Sosyal ve Çevresel Raporlama Performansı Modellemesi” Şekil 1’de gösterilmektedir. Bu model önerisi beş aşamalı bir ağaç yapılı kurguyu kapsamaktadır. Modelin birinci aşaması, “Kurumsal Sosyal ve Çevresel Raporlama Performans” değerini oluş-

turmaktadır. Bu nihai performans değeri, modelin ikinci aşamasını oluşturan “Sosyal Performans (SP)” ve “Çevresel Performans (ÇP)” değerlerinin bir bileşkesidir. İkinci aşama, modelin fonksiyonel performansını tanımlamaktadır. Modelin üçüncü aşaması, sosyal ve çevresel fonksiyonel performansın, üçerli gruplar halindeki performans boyutlarından oluşmaktadır. Sosyal performans fonksiyonu; “Yönetim”, “İnsan Kaynağı (İK)” ve “Hayırseverlik” performans boyutlarından; Çevresel performans fonksiyonu ise “Yönetim”, “Tüketim” ve “Hayırseverlik” performans boyutlarından oluşmaktadır. Modelin dördüncü aşamasında performans alanları yer almaktadır. Bu aşamadaki performans alanlarını sırasıyla; yönetim (SP) performans boyutu için “İş Sağlığı/Güvenliği”, “Ürün/Hizmet Sorumluluğu” ve “Cezalar” performans alanları; insan kaynağı (SP) performans boyutu için “İK Profili” ve “İşgören Tatmini” performans alanları; hayırseverlik (SP) performans boyutu için “Gönüllü Faaliyetler” ve “Personel Eğitimleri” performans alanları oluşturmaktadır. Yönetim (ÇP) performans boyutu ise “Çevre Politikası” ve “Cezalar” performans alanlarından; tüketim (ÇP) performans boyutu “Kaynak Tüketimi” ve “Emisyonlar” performans alanlarından; hayırseverlik (ÇP) performans boyutu “Gönüllü Faaliyetler” performans alanından oluşmaktadır. Son olarak, modelin beşinci aşamasında ise temel performans göstergeleri yer almaktadır.

Modelin işlerliği, sağdan sola doğru gerçekleştirilecek ölçme işlemleri ve analizler ile sağlanacaktır. En sağda bulunan temel performans göstergeleri, işletmelerin yayınladıkları faaliyet raporları ve diğer yayınların analiz edilmesi ile derlenecek ve fonksiyonel bağıntılarla birinci aşamaya kadar çözümlenecektir. Bu bağıntılaşmanın en etkin biçimi, paydaşlarla gerçekleştirilecek etkileşimlerle ortaya çıkarılacaktır. Doğal olarak bu, bir sonraki çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Şekil 1: Kurumsal Sosyal ve Çevresel Raporlama Performansı Modellemesi

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İşletmeler, faaliyetleriyle ilgili elde ettiği sonuçları çeşitli isimlerdeki kurumsal raporlar aracılığı ile paydaşlara sunmaktadır. Günümüzde finansal raporlar genel kabul görmüş ilkelere, standartlara, ulusal ve uluslararası düzenlemelere uygun olarak hazırlanmaktadır. Ancak, artık finansal bilgiler kadar önemli hale gelmiş olan kurumsal sosyal ve çevresel bilgilerin raporlanmasında, genel geçerli ilkeler ve standartlar oluşturulamamıştır. Bu alanda standartlaşmanın gerçekleştirilebilmesinin ilk adımı, sosyal ve çevresel raporlama performansının etkin ve karşılaştırılabilir olarak ölçülmesidir. Bu çalışma kapsamında sunulan modelleme yaklaşımı, böyle bir ölçümün aracı olması amacıyla geliştirilmiştir ve konunun uzmanlarının, ilgili tarafların tartışma, görüş ve önerileri ile geliştirilmeye açık bir nitelik taşımaktadır.

Bu çalışmada sunulan kurumsal sosyal ve çevresel raporlama performansı modeli, sosyal ve çevresel temelli fonksiyonel performans sınıflandırmasına, fonksiyonel performansın çeşitli boyutlarına, bu boyutların performans alanlarına ve bu alanlarla ilgili performans göstergelerine dayanmaktadır. Modelde, kullanılması önerilen temel performans

göstergeleri, sistematik temelli bir sınıflandırma ile tespit edilmiştir. Burada önerilmekte olan temel performans göstergeleri, birbirlerinden bağımsız göstergeler değil, bir bütünün parçası niteliğinde ve belirli sınıflara ait olan göstergelerdir. Bu yönü ile model, tündengelim yaklaşımını temel alan bütünsel ve kapsayıcı bir yapıda olmasının yanı sıra, fonksiyonel kullanım amaçlarına yönelik olarak da elverişlidir.

Kurumsal sosyal ve çevresel raporlama performansının ölçülmesi için geliştirilmiş olan bu model bazı sınırlılıkları içermektedir. Öncelikle, belirlenmiş olan temel performans göstergelerinin hangi kriterlerle (miktar, tutar, ortalamalar, frekanslar vb.) değerlendirileceği özel inceleme konusudur. Diğer taraftan beş aşamalı, ağaç yapılı bir kurguya sahip olan modelin sahip olduğu dalların önemlilik katsayılarının ya da ağırlıklarının belirlenmesi hususları ayrı ayrı inceleme konusudur. Buna ek olarak, çeşitli farklılıkların (sektörel ve bölgesel farklılıklar, ölçek farklılıkları vb.) modelin uygulanmasını nasıl etkileyeceği hususu da bir başka çalışmanın konusunu teşkil edebilir. Bu çalışma, tüm bu sınırlılıklara rağmen, kurumsal sosyal ve çevresel raporlama performansının ölçümünde, kendi içerisinde gelişmeye açık temel bir araç niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Adams, C. (1999). *The Nature and Processes of Corporate Reporting on Ethical Issues 4*, Londra: The Chartered Institute of Management Accountants (CIMA).
- Aydın, S. (2015). “Kurumsal Raporlamanın Evrilme Sürecine İlişkin Bir İrdeleme”, *Mali Çözüm*, 130, 61-72.
- Berkhout, T. (2005). “Corporate Gains: Corporate Social Responsibility can be the Strategic Engine for Long-Term Corporate Profits and Responsible Social Development”, *Alternatives Journal*, 31(1), 15-18.
- BIST, (2014). *Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi* <http://www.borsaistanbul.com/data/kilavuzlar/surdurulebilirlik-rehberi.pdf>, Erişim: 30 Mayıs 2016
- Bowen, H. (1953). *Social Responsibilities of the Businessman*, New York: Harper.
- Carroll, A.B. (1991). “The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders”, *Business Horizons*, 34, 39-48.
- Carroll, A.B. (1979). “A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance”, *The Academy of Management Review*, 4 (4), 497-505.
- Clikeman, P.M. (2004). “Socially Conscious Corporation”, *Strategic Finance*, Nisan, 23-27.
- Deegan, C. (1999). “Implementing Triple Bottom Line Performance and Reporting Mechanisms”, *CA Charter*. 70 (4), 40-42.
- DEFRA, (2006). “Environmental Key Performance Indicators”, Londra: UK Department for Environment, Food and Rural Affairs.
- DVFA, (2010). “Key Performance Indicators for Environmental, Social & Governance Issue”, Frankfurt: Society of Investment Professionals in Germany.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). “Beyond the Case for Corporate Sustainability”, *Business Strategy and the Environment*, 11, 130-141.
- Eccles, R.G. ve Michael P.K. (2010). *One Report: Integrated Reporting for a Sustainable Strategy*, New York: John Wiley & Sons, Inc..
- Freeman, R.E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*, Boston: Cambridge University Press.
- Friedman, M. (1970). “Social Responsibility of Business”, *New York Times Magazine*, 13, September, 122-126.
- Gray, R. ve Bebbington, J. (2007). *Accounting for the Environment*, Londra: Segal Publications.
- GRI, (2015). “G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları”, Amsterdam: Global Reporting Initiative.
- Hackston, D. ve Milne, J.M. (1996). “Some Determinants of Social and Environmental Disclosures in New Zealand Companies”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 9(1), 77-108.
- IIRC (International Integrated Reporting Council), (2013). *Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi*. <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-Turkish.pdf>, Erişim: 25 Mayıs 2016
- Kestigian, M. (1991). “The Greening of Accountancy”, *Australian Accountant*, 61 (8), 20-28.
- Kocmanova, A. Nemecek, P. ve Docekalova, M. (2012), “Environmental, Social and Governance (ESG) Key Performance Indicators for Sustainable Reporting”, 7th Scientific Conference Business and Management, 10-11 Mayıs, Vilnius, Litvanya.
- KPMG, (2015). “Survey of Integrated Reports in Japan”, *Integrated Reporting Advisory Group in Japan*.
- Novo Nordisk, (2015). “Annual Report”, <http://www.novonordisk.com/content/dam/Denmark/HQ/Commons/documents/Novo-Nordisk-Annual-Report-2015.PDF> Erişim: 1 Haziran 2016

Strange, T. ve Bayley, A. (2008). Sustainable Development: Linking Economy, Society, Environment, OECD Insights, OECD Publishing.

UN (United Nations), (1987). Our Common Future, Report of the World Commission on Environment and Development, General Assembly Resolution 42/187, Aralık, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, Erişim: 31 Mayıs 2016

UNCTAD, (2008). “Guidance on Corporate Responsibility Indicators Inannual Reports”, New York ve Cenevre: United Nations.

Wilson, M. (2003). “Corporate Sustainability: What is It and Where does It Come from?”, Ivey Business Journal, Mart-Nisan, 1-5.

Yanık, S. ve Türker, İ. (2012). “Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk Raporlamasındaki Gelişmeler (Tümleşik Raporlama)”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 47, Ekim, 291-308.